

за межі обраної теми), спільні для різних галузей мистецтва. Це, зокрема, вищезгадане питання унікальності ТЮГу серед інших театрів, взаємозв'язків між процесами розвитку театру, його репертуару і мистецтва драматургії, непростих акторських і людських доль акторів-травесті, своєрідності реакції ТЮГу на різні культурно-історичні ситуації тощо. У багатоплановій проблемній панорамі вимальовуються спільні підходи, ракурси висвітлення обраної теми, які об'єднують основні розділи видання.

Внутрішнім смисловим стрижнем видання є передусім гостре відчуття самоцінності людини, особистості, пов'язане з цим щире вболівання за долю національної культури. Тому в центрі уваги обох дослідників не механічне відображення загальнокультурних тенденцій у діяльності театру,

а головним чином простеження своєрідності реакції театру на ці тенденції, виявлення в історії театру різних періодів, специфіка яких визначається неповторністю творчих облич тих чи тих режисерів, розкриття особливої "сонячної" психологічної аури театру про дітей і призначеного для дітей. Подібне гуманістичне тлумачення історії театру резонує з глибинними сучасними тенденціями культури, характерною для неї підвищеною увагою до проблем національної духовності, ролі особистості в культуротворчому процесі тощо. Історія театру, якою вона постає у рецензованій книжці, це передусім живі люди-творці. І результат цієї історії – не абстрактні схеми, складені відстороненим дослідником-аналітиком, а жива пам'ять культури про творіння людського духу.

Олена Немкович

ТИСЯЧА ХАЙКУ В УКРАЇНІ

Антологія японської поезії. Хайку XVII–XX ст. – К.: Дніпро, 2002. – 368 с.

Насамперед слід зазначити, що це лише перша частина двотомної антології японської класичної поезії. Другий том – "Антологія японської поезії: танка VIII–XIII ст." – перекладач, доктор філологічних наук, автор багатьох праць, підручників та монографій Іван Бондаренко готує до видання. Привабливий, навіть дещо таємничий зовнішній вигляд антології (тверда обкладинка чорного кольору з червоними квітами сливи на ній), а ще більше самобутні твори японського малярства та витончені віньєтки, якими оздоблена книжка, відразу привертають увагу читача. Проте диво у слові – ще незбагненніше. З трьох рядків кожного малого шедевра (в японському оригіналі це лише 5+7+5 складів) можна намалювати не лише довершене полотно зримими образами, а й написати розлогу поему почуттями, які приховані за традиційними для японців віршовими реаліями:

Гусак недужий

Падає з небес у холод ночі –

Мій нічліг в дорозі!

(Мацуо Басьо)

У більшості випадків іноземному читачеві досить важко прозирнути до кінця глибини хайку. Адже багато елементів зображення у

вірші – символічні, суто національні образи. До них, зокрема, належать численні власні назви, серед яких найбільше топонімів – вони в японського читача викликають такі ж асоціації, як у нашого – Дніпро, Свята Софія, Хортиця, Чернеча гора тощо. Докладні примітки на сторінках антології дають змогу українському читачеві вільно орієнтуватися в морі японських питомих понять і святинь. Часто іноземця просто-таки вражає своєрідний фінал хайку, бо на перший погляд він – абсолютно не пов'язаний семантично з попередніми рядками (як у наведеному вище вірші). Нерідко традиційні японські елементи зображення (місяць, хмари, сутінки, ніч тощо) – лише легкий штрих до загального настрою, вони викликають у читача певну асоціацію:

Пливуть хмаринки.

Літній урожай

Добірних мандаринів дозріває.

(Накацука Іппекіро)

Певно, легкі "хмаринки" – то символ спокою, розміреного ритму життя, яке проявляється тут саме в дозріванні врожаю.

Поезія для японця – це саме життя. Як пише І.Бондаренко у передмові до антології, з дитинства вона органічно входить до повсякденного життя мешканців "країни сонця,

що сходить”, “неможливо пізнати душу цього народу, не знаючи його поезії”. Серед небагатьох жанрів японської поезії хайку вирізняються своєю сюжетною наповненістю. Вони зовсім не лаконічні, як здається: намагатися писати стисло означає для японського поета “передати куті меду”. Кожен вірш — це в кількох словах сконцентрована думка, і тут марно шукати недомовок. У період розквіту хайку в Японії виникає безліч аматорських поетичних клубів, гуртків, шкіл; проводяться конкурси на швидкість складання віршів. Зокрема, 1684 р. Іхара Сайкаку встановив неперевершений і донині абсолютний рекорд: протягом доби він склав 23000 хайку (16 віршів за хвилину!). Та хоч вірші складали всі, проте поетами ставали одиниці.

На особливу увагу заслуговує те, що “Антологія японської поезії” — перше в Україні видання такого масштабу (вона містить понад 1000 віршів одинадцяти відомих японських поетів XVII-XX ст.) і для багатьох українських читачів є новою сходинкою до досягнення світогляду та світосприйняття цього поетичного народу. Їй передували збірки в перекладах Ол.Кремена (Харків, 1934), О.Масикевича (К., 1971) та Г.Туркова (К., 1984 й 1991), однак вони були незрівнянно меншими за обсягом. Вартий уваги той факт, що нині в Україні чимало майстрів слова використовують форму, суть (а часом і структуру) японських хайку, досягаючи таким чином граничної лаконічності й глибини думки.

В цікаво написаній передмові до антології перекладач досить докладно розкриває не лише особливості та образність жанру хайку, а й зупиняється на періодизації історії японської літератури, а також наводить цікаві цитати з висловлювань японських та іноземних дослідників про вірші хайку. Та особливу увагу І.Бондаренко, який тривалий час жив і працював у Японії, звертає на високу культуру народу цієї країни, на їхню загальновідому любов до прекрасного. Прочитуймо промовисті рядки: “...любов японців до поезії, їхнє доскональне знання національної поетичної спадщини — лише один із яскравих

проявів надзвичайно дбайливого й зацікавленого ставлення цього народу до свого історичного минулого і власної культури, якому в них варто було б повчитися багатьом народам світу”.

Перевагою антології є те, що поряд із українським перекладом кожного вірша наводиться й оригінал, відтак японісти мають чудову можливість відчутти якість перекладу. Щодо адекватності перекладів, слід зазначити, що Іван Бондаренко підсилює їх експресивність власними розділовими знаками, відсутніми в оригіналі. Це також робить переклади хайку більш зрозумілими. Стосовно манери перекладу І.Бондаренка. Часом він міняє місцями рядки оригіналу та перекладу (третій рядок оригіналу стає першим у перекладі чи навпаки), проте зміст, суть і настроєвість вірша від цього аніскільки не втрачаються, а часто навпаки — стають прозорішими та емоційно навантаженими.

Донести до українського читача всю глибину японського хайку, в якому 4-5 слів, дуже нелегко. Тому І.Бондаренко часто-густо додає свої поетизми чи й навіть образи, відсутні в оригіналі. Наприклад:

Зоря ранкова!	Ранкова зірка
З пурпуру на сході —	лише у фіолеті
Зозулі голос	зозуля
(переклад)	(Мацуо Басьо, підрядник)

Перекладач точно відтворив зміст хайку, навіть більше: він зробив це поетично, так, як описав би, можливо, згадане явище український поет. Слід зауважити, що художній переклад із дотриманням ритміки найчастіше вимагає додавання певних лексем, які відсутні в оригіналі. Без цього в деяких випадках хайку українською мовою звучали б дещо кострубато, незрозуміло і здавалися б набором не зв'язаних між собою слів.

Таким чином, І.Бондаренко майстерно впорався з тими складнощами, які виникають у роботі з перекладами, показавши подекуди своє оригінальне бачення тієї чи тієї лінгвістичної проблеми.

Ярослава Шекера

